

Páchatelia a obeť trestných činov - Viktima

MUDr. Danica Caisová
Ambulancia FAIRA Košice
Trenčianske Teplice - Omšenie
11.- 12. október 2018
E-mail ambulancia.faira@gmail.com

- ⌘ Viktimológia skúma či je možné štúdiom typických interakcií medzi páchatelom a obeťou prispieť k redukcii viktimizácie
- ⌘ Ideálnym cieľom je obmedziť či redukovať zraniteľnosť obeť

viktimológia

- ⌘ Zločin očami obete
- ⌘ Vo svojich začiatkoch sa nezaoberala právami, potrebami či utrpením obetí
- ⌘ 70. roky minulého storočia – podiel obete na skutku - niektoré vlastnosti obete provokujúce k útoku /St. Schafer, Ezzal Abdel Fattah, 1974/
- ⌘ Riskantný životný štýl /prostitúcia, drogová závislosť/
- ⌘ Pôvodne : obraz deliktu korešponduje so správaním, ktoré ho uľahčilo /napr. nedostatočne zabezpečené veci, podvody a naivná túžba po majetku, vydieranie kvôli nejakému prehrešku, vraždy a od/

História

Statický prístup :

B.Mendelshon :

- ⌘ Naivná obeť
- ⌘ Riziková, dobrovoľná obeť
- ⌘ provokujúca obeť
- ⌘ Participujúca, spoluvinná obeť
- ⌘ Simulujúca obeť
- ... očierňovanie obete

- ⌘ Dynamický prístup- von Hentig .
- ⌘ Deti a mladiství
- ⌘ Ženy
- ⌘ Seniori
- ⌘ Osoby s mentálnym hendikepom
- ⌘ Imigranti a príslušníci minorít
- ⌘ Mentálne narušení vrátane traumatizovaných osôb
- ⌘ Depresívni
- ⌘ Ľudia túžiaci po rýchlej akvizícii
- ⌘ Promiskuitní a ľudia nestáli vo vzťahu
- ⌘ Osamelí a ľudia so zlomeným srdcom
- ⌘ Tyrani a trýznitelia
- ⌘ Z určitého pohľadu aj ľudia výnimoční a tiež tí, ktorí úzablockovaní voči spolupráci s políciou

História

- ⊗ Ak sa chová obeť inak než ako očakáva páchateľ, je koniec ich vzájomného stretnutia otvorený
- ⊗ **Neexistuje žiadny všeobecný, univerzálny profil typickej obeť /Harbort, 2011/**
- ⊗ Všeobecné deskriptívne kategórie – príležitosť na skutok, - predpoklady páchateľa- úvahy o získaní dôvery/dieťaťa/- akcia získanie dôvery – získanie dôvery
- ⊗ Teória životného štýlu – kľúčové faktory /rodina, vrstovnícke skupiny
- ⊗ Rizikové faktory viktimizácie – nefungujúce rodiny, členstvo v delikventných skupinách, intímny kontakt s nebezpečnými partnermi /Daigle, 2012/

teórie

- ⊗ Teória sociálneho interakcionizmu – distres – zmena správania- podráždenosť- provokovanie konfliktnéj situácie – atak
- ⊗ Teória kontroly - silná resp. slabá potreba kontrolovať okolie
- ⊗ **Riziká, predikujúce kriminálne správanie páchateľa sú vcelku dobre popisované a systematicky utriedené riziká predikujúce viktimizáciu nie**
- ⊗ Viktimizácia je vnímaná ako produkt výnimočných rizík a odlišnosti obeť od normálnych jedincov

teórie

- ⌘ Hierarchia viktimizácie – status obeť v spoločenskom vnímaní - rebríček akceptácie a favorizovanie určitých typov obetí a kategorizácie... obeť z dolných stupňov hierarchie ťažšie uplatňujú svoje práva a status poškodeného si musia často vybojovať

viktomológia

cnostná, slabá, odovzdaná, bez poškvrní, slabo sa brániaca... deti, ženy, seniori, chorí, hendikepovaní

- ⌘ o. sa zámerne nevystavuje rizikovým situáciám
- ⌘ o. nemá žiadny podiel na vzniku zločinu
- ⌘ o. nemá žiadny vzťah ku páchatelovi
- ⌘ páchatel je jednoznačne zlý a silný
- ⌘ o. má ideálnu kombináciu sily, slabosti a atraktivity
- ⌘ Vrchol hierarchie – deti - o. má potenciálne veľký vplyv na zmeny zákonov, na konanie laikov aj profesionálov

- ⌘ Ambivalentná obeť – sú na opačnom póle - prostitútky, bezdomovci či drogový závislí

- ⌘ Ak je obeť čistá tak je páchatel vždy zlý a morálne spustnutý
- ⌘ Ak je páchatel slušný a spoločensky integrovaný musí byť obeť zlá a problematická bytosť !?

Mýtus ideálnej obeť /N. Christie/

⌘ Pasivita obete pri interakcii s páchatelom:

- lesť
- bleskový útok
- prekvapivý útok
- Udržiavanie si kontroly nad obeťou :
- iba svojou prítomnosťou
- vyhrážkami
- majú zbraň
- fyzická násilie

Naučená bezmocnosť :

Jedinec verí, že nemôže udalosti okolo nemôže ovplyvniť

- Opakujúce zraňujúce situácie - opakovaná viktimizácia /časté u obetí domáceho násilia či dlhodobého sex. zneužívania/
  - motivačné deficity
  - kognitívne deficity
  - emocionálne či afektívne deficity
- Bývajú často nerozpoznané, ignorované a mylne interpretované až po využívanie spochybňovania závažnosti v.

Paradoxy primárnej viktimizácie

Štokholmský syndróm

pocity a správanie sa /predovšetkým rukojemníkov/ :

- ⌘ pozitívny postoj k páchatelovi
- ⌘ negatívny postoj k polícii, podpora páchatelov nespolupráca s políciou
- ⌘ Ide o sebazáchovnú taktiku

⌘ Základná dilema primárnej viktimizácie :

- ⌘ Má sa obeť brániť ?
- ⌘ Nemá sa obeť brániť ?

Základná atribučná chyba – minimalizácia externých faktorov na úkor podielu obeť

Chyba spätného úsudku - vedeli sme ako to dopadne!

Paradoxy primárnej viktimizácie

- ⌘ Percepcia – vnímanie seba ako obeť – akceptácia
- ⌘ Deklarácia – prijať seba ako obeť
- ⌘ Ochota svedčiť a spolupracovať s políciou

Nelineárne priebehy viktimizácie

- ⌘ Zdôverovanie sa
- ⌘ Dilema oznámiť ?
Neoznámiť ?

Úskalia viktimizácie u
oficiálnych obetí :

- sekundárna viktimizácia
- obmedzené možnosti a
schopnosti realizovať práva
poškodeného v praxi
- čiastočná strata kontroly nad
dianím po dobe zločinu
- riziko reviktimizácie

- ⌘ Dilema oznámiť ?
Neoznámiť ?

Úskalia viktimizácie u
latentných obetí :

- riziko reviktimizácie (!)
- riziko dlhodobých
/odložených/ následkov
/nedošlo k integrácii traumy
do osobnej histórie a
osobnosti
- riziko vážnych
psychosociálnych problémov

Nelineárne priebehy viktimizácie

⊗ Nevhodné reakcie na fakt, že sa konkrétnemu jedincovi stala újma konkrétnym trestným činom

Časté a typické zdroje inštitúcie oficiálnej kontroly, médiá a sociálne okolie obete

- vznikajú sekundárne rany/vždy iba psychické/:
- stretnutie s páchatelom /obžalovaným/
- -dĺžka trestného procesu
- opakované konfrontačné výsluchy
- anticipácia výsluchov
- nedostatočné právne znalosti

Sekundárna viktimizácia

Metódy sekundárnej viktimizácie:

- Očierňovanie obete
- Obviňovanie či prenášanie viny na obeť
- Nerešpektovanie súkromia obete
- Poškodzovanie dobrého mena obete
- Bagatelizácia újmy
- Mýty o znásilnení
- Mýty o domácom násilí

Sekundárna viktimizácia

- ⌘ Prežívanie je individuálne
- ⌘ Iba niektoré obeť majú dlhodobé následky – adaptabilita
- ⌘ Existujú mimoriadne traumatizujúce zločiny a existujú aj mimoriadne zraniteľné obeť
  - týrané a zneužívané deti
  - trestný čin znásilnenia

Následky viktimizácie

- ⌘ Posttraumatická stresová porucha
- ⌘ Posttraumatický hnev
- ⌘ Posttraumatická „zatrpknutosť“
- ⌘ Posttraumatický rast

Trauma je vnímaná ako proces, reakcia na traumu súvisí viac s typom osobnosti než s typom traumatizujúcej udalosti

Spektrum posttraumatických reakcií

⌘ Pre obeť je dôležitejšie ako sa s ňou po viktimizácii
zaobchádza než samotné potrestanie páchatela

⌘ Je dôležité, aby obeť dostala možnosť aktívne
uplatniť/realizovať rolu poškodeného :

aby opäť uverila, že :

svet je zmysluplný a panuje v ňom poriadok

že môže iným primerane dôverovať

že má nárok na dobrú mienku o sebe

výsledok

Ďakujem za pozornosť